

УДК 658.15:336.01

DOI: <https://doi.org/10.32782/2520-2200/2019-5-13>**Гурбик Ю.Ю.**

кандидат наук з державного управління,
старший викладач кафедри економіки та туристичного бізнесу
Мелітопольського державного педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Карпенко Н.М.

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри економіки та митної справи
Національного університету «Запорізька політехніка»

Hurbyk Yurii

Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Karpenko Natalia

Zaporizhzhia Polytechnic National University

МЕХАНІЗМ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ВИМІР

THE MECHANISM OF FINANCIAL MANAGEMENT OF THE ENTERPRISE: A THEORETICAL DIMENSION

У статті ґрунтовно розкрито теоретичні аспекти механізму фінансового управління підприємством. Проаналізовано сутність та зміст понять «фінансовий механізм підприємства» та «механізм фінансового управління підприємством». Виявлено, що багато вітчизняних науковців для тлумачення наукового поняття «механізм фінансового управління підприємством» використовують системний підхід (система управління фінансами підприємства, система економічних відносин, система основних фінансових елементів підприємства). Розглянуто різні підходи до класифікації структури механізму фінансового управління підприємством та встановлено, що більшість дослідників виділяє такі його складники: фінансові методи, фінансові важелі та забезпечення (правове, нормативне, інформаційне). Обґрунтовано доцільність використання серед видів забезпечення механізму фінансового управління підприємством організаційного забезпечення. Запропоновано вдосконалений механізм фінансового управління підприємством.

Ключові слова: механізм фінансового управління підприємством, фінансовий механізм підприємства, фінансові методи, фінансові важелі, правове забезпечення, нормативне забезпечення, інформаційне забезпечення.

В статье основательно раскрыты теоретические аспекты механизма финансового управления предприятием. Проанализированы сущность и содержание понятий «финансовый механизм предприятия» и «механизм финансового управления предприятием». Выявлено, что многие отечественные ученые при толковании научного понятия «механизм финансового управления предприятием» используют системный подход (система управления финансами предприятия, система экономических отношений, система основных финансовых элементов предприятия). Рассмотрены различные подходы к классификации структуры механизма финансового управления предприятием и установлено, что большинство исследователей выделяет следующие его составляющие: финансовые методы, финансовые рычаги и обеспечение (правовое, нормативное, информационное). Обоснована необходимость использования среди видов обеспечения механизма финансового управления предприятием организационного обеспечения. Предложен усовершенствованный механизм финансового управления предприятием.

Ключевые слова: механизм финансового управления предприятием, финансовый механизм предприятия, финансовые методы, финансовые рычаги, правовое обеспечение, нормативное обеспечение, информационное обеспечение.

The article thoroughly reveals the theoretical aspects of the mechanism of financial management of an enterprise in the current conditions of transformation of the Ukrainian economy. The essence and content of the concepts of "enterprise financial mechanism" and "enterprise financial manage-

ment mechanism" are analysed and compared. It is established that the concept of "enterprise financial management mechanism" and "enterprise financial mechanism" largely coincide in a substantive and meaningful definition. This is especially evident when the concept of "enterprise financial mechanism" is considered by researchers as a system of financial management of the enterprise. It is revealed that many domestic scientists use first of all the systematic approach (system of management of enterprise finance, a system of economic relations of the enterprise, a system of basic financial elements of the enterprise) when interpreting the scientific concept "enterprise financial management mechanism". Different approaches to the classification of the structure of the enterprise financial management mechanism are considered and it is established that the majority of domestic and foreign researchers distinguish the following components: financial methods (basic methods and techniques by which specific management decisions in various spheres of financial activity of the enterprise are justified and controlled), financial levers (instruments used in financial methods), and support (legal, regulatory, information). In the article, it is substantiated to use organizational support among types of providing the mechanism of financial management of the enterprise. Based on the system approach, an improved mechanism of financial management of the enterprise is proposed, which is divided into two blocks of its manifestation, namely, exogenous (state management of financial activity of the enterprise, market regulation of financial activity of the enterprise) and endogenous (financial methods, financial levers, regulatory support, organizational support, information support).

Key words: mechanism of financial management of enterprise, financial mechanism of enterprise, financial methods, financial levers, legal support, regulatory support, information support.

Постановка проблеми. Однією з характеристик стабільного розвитку підприємства є його ефективна фінансова діяльність, яка забезпечує створення сприятливого внутрішнього середовища для досягнення ним поставлених цілей та завдань у сучасних трансформаційних умовах розвитку підприємництва в Україні. Питання, пов'язані із системою управління фінансовою діяльністю суб'єктів господарювання, є актуальними і, на нашу думку, потребують подальших наукових досліджень стосовно застосування механізму фінансового управління підприємством, адже саме на його основі здійснюється реалізація фінансової політики, мінімізуються фінансові ризики, тобто забезпечуються ефективно фінансове управління, високий рівень фінансової стійкості й платоспроможності підприємства в умовах нестабільного ринкового середовища, кризового стану економіки тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти визначення понять «фінансовий механізм підприємства» та «механізм фінансового управління підприємством» висвітлили у своїх наукових роботах такі вітчизняні та іноземні вчені: М.М. Бердар, І.О. Бланк, Л.М. Бурмістрова, І.В. Журавльова, Н.Ю. Мельничук, Т.В. Момот, О.О. Непочатенко, А.М. Поддєрьогін, О.М. Чернопяттов та ін. Проте сьогодні у вітчизняній науці відсутні комплексні та ґрунтовні дослідження щодо визначення дефініції «механізм фінансового управління підприємством». Це, своєю чергою, зумовлює необхідність активізації теоретичного вивчення основних складників механізму фінансового управління підприємством (фінансових мето-

дів, фінансових важелів, фінансового забезпечення та ін.).

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета дослідження полягає у здійсненні ґрунтовного теоретичного аналізу сутності та змісту поняття «механізм фінансового управління підприємством» і обґрунтуванні вдосконаленої його форми.

Виклад основного матеріалу дослідження. Комплексне та всебічне вивчення поняття «механізм фінансового управління підприємством» убачаємо за доцільне розпочати через розкриття близького до нього за сутністю та змістом поняття «фінансовий механізм підприємства», тлумачення якого наведено в табл. 1.

Наведені визначення (табл. 1) дають підстави стверджувати, що більшість вітчизняних вчених під час трактування поняття «фінансовий механізм підприємства» передусім використовує саме системний підхід.

Управління фінансовою діяльністю будь-якого підприємства спирається на певний механізм, який є переважно засобом реалізації певного управлінського впливу. У табл. 2 визначено сучасні трактування вітчизняними вченими поняття «механізм фінансового управління підприємством».

Слід зауважити, що у трактуванні поняття «механізм фінансового управління підприємством» вітчизняні дослідники застосовують також системний підхід (система управління фінансами, система економічних відносин, система основних елементів тощо).

Необхідно зазначити, що поняття «механізм фінансового управління підприємством» та «фінансовий механізм підприємства» у сутніс-

Таблиця 1

Трактування поняття «фінансовий механізм підприємства»

О.М. Ковалюк [1, с. 54]	Система фінансових форм, методів, важелів та інструментів, які використовують у фінансовій діяльності держави і підприємства за відповідного нормативного, правового та інформаційного забезпечення, відповідної фінансової політики на мікро- і макрорівні.
І.В. Журавльова [2, с. 18–19]	Взаємопов'язана система форм і методів утворення та використання фондів фінансових ресурсів, яка забезпечує підвищення ефективності господарської діяльності, виявлення та реалізацію резервів зростання виробництва, скорочення витрат виробництва й обігу товарів і послуг на ринку.
Г.О. Крамаренко, О.Є. Чорна [3, с. 15]	Сукупність узгоджених між собою вироблених на основі фінансової політики управлінських рішень, пов'язаних із формуванням, розподілом та використанням фінансових ресурсів підприємства та організацією обороту його коштів.
М.М. Бердар [4, с. 28]	Система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів із метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності.

Таблиця 2

Трактування поняття «механізм фінансового управління підприємством»

А.М. Поддєрьогін, О.В. Павловська [5, с. 11]; Т.А. Говорушко, О.А. Гнатенко [6, с. 32]	Цілісна система управління фінансами підприємства, на якій ґрунтується фінансовий менеджмент і яка призначена для організації взаємодії об'єктів та суб'єктів господарювання у сфері фінансових відносин, формування та використання фінансових ресурсів, забезпечення ефективного впливу фінансової діяльності на кінцеві результати роботи підприємства.
О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук [7, с. 60]	Система економічних відносин, що формується під впливом діяльності суб'єктів господарювання, а також нормативно-правових чинників, і забезпечує формування та використання фінансових ресурсів шляхом застосування певних форм, методів та важелів, що надає можливість створити відповідні умови для підвищення ефективності функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємства.
І.О. Бланк [8, с. 20]	Сукупність основних елементів дії на процес розроблення і реалізації управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства.
Т.В. Момот [9, с. 21]	Система основних елементів, які регулюють процес управління фінансовою діяльністю підприємства.

ному та змістовному визначенні багато в чому збігаються. Особливо це проявляється тоді, коли поняття «фінансовий механізм підприємства» розглядається дослідниками з погляду системи управління фінансами.

Така ситуація щодо тлумачення даних понять дає підстави наводити структурні елементи як механізму фінансового управління, так і загалом фінансового механізму підприємства (табл. 3).

Аналіз складників механізму фінансового управління підприємством, наведених у табл. 3, дає підстави стверджувати, що серед учених розповсюдженим є поділ їх на фінансові методи, фінансові важелі та різні види забезпечення (правове, нормативне, інформаційне тощо), детальну характеристику яких представимо нижче.

Фінансові методи – основні способи і прийоми, за допомогою яких обґрунтовуються і контролюються конкретні управлінські рішення в різних сферах фінансової діяльності підприємства [8, с. 23].

Серед основних видів фінансових методів заслуговує на увагу підхід до класифікації відомого вітчизняного вченого-економіста І.О. Бланка: метод техніко-економічних розрахунків, балансовий метод, економіко-статистичні методи, економіко-математичні та експертні методи; методи дисконтування вартості; метод нарощення вартості; методи диверсифікації; методи амортизації активів; методи хеджування тощо [8, с. 23].

Інші вітчизняні дослідники розглядають фінансові методи з погляду управлінського підходу, а тому поділяють їх на фінансове пла-

нування і прогнозування, фінансове забезпечення, фінансове регулювання, фінансовий контроль [13, с. 203].

Фінансові важелі – форми впливу на процес прийняття і реалізації управлінських рішень у сфері фінансової діяльності [8, с. 23]. До них належать: прибуток, дохід, ціна, відсоток, податки, амортизаційні відрахування, орендна плата, дивіденди, цільові економічні фонди, вклади, кредити, пайові внески, фінансові санкції тощо.

Серед науковців поширеними видами забезпечення механізму фінансового управління підприємства є правове забезпечення (закони України, укази Президента, постанови уряду, накази та листи міністерств та відомств та ін.); нормативне забезпечення (інструкції, нормативи, норми, методичні вказівки та ін.); інформаційне забезпечення (звітні та оперативні дані підприємства, нормативна та інструктивна інформація, довідково-аналітична інформація тощо) (табл. 3).

Слід зазначити, що в багатьох класифікаціях видів забезпечення механізму фінансового

управління підприємством не враховується організаційне (інституційне) забезпечення. Проте якщо проаналізувати наукові праці вчених у сфері фінансів підприємств та фінансового менеджменту, то у них зазначається, що здійснення фінансової роботи на підприємствах забезпечують відповідні структурні підрозділи (фінансовий відділ, бухгалтерія та ін.), тому вбачаємо за доцільне включати у систему забезпечення фінансового управління на підприємстві й організаційне (інституційне) забезпечення.

Інший підхід до визначення елементів механізму фінансового управління підприємством (ураховуються зовнішні та внутрішні його аспекти) пропонують І.О. Бланк і М.М. Бердар (табл. 3). Детальний склад основних елементів даного механізму фінансового управління підприємством показано на рис. 1.

На нашу думку, необхідно внести певні коригування у структуру механізму фінансового управління підприємством, що запропоновані І.О. Бланком та М.М. Бердаром, а саме

Таблиця 3

Структура механізму фінансового управління підприємством

А.М. Поддєрьогін, О.В. Павловська [5, с. 11], Т.В. Момот [9, с. 21], І.М. Карасьова, М.О. Ревякіна [10, с. 23]	– фінансові методи; – фінансові важелі; – правове (законодавче) забезпечення; – нормативне забезпечення; – інформаційне забезпечення
Л.М. Бурмістрова [11, с. 12]	– фінансові методи; – фінансові важелі (інструменти); – правове забезпечення; – інформаційно-методичне забезпечення
О.М. Чернопяттов [12, с. 28–29]	– фінансові методи; – фінансові важелі; – нормативно-правове забезпечення
О.О. Непочатенко, Н.Ю. Мельничук [7, с. 60]	– фінансові методи; – фінансові важелі; – забезпечення фінансового управління
І.О. Бланк [8, с. 21]	– система регулювання фінансової діяльності підприємства; – система зовнішньої підтримки фінансової діяльності підприємства; – система фінансових важелів; – система фінансових методів; – система фінансових інструментів
М.М. Бердар [4, с. 22]	Зовнішнє регулювання: – державне правове та нормативне регулювання фінансової діяльності підприємств; – ринковий механізм регулювання фінансової діяльності підприємств. Внутрішнє регулювання: – внутрішнє регулювання окремих аспектів фінансової діяльності підприємств; – інформаційне забезпечення фінансової діяльності; – система методів фінансового управління, що використовується на підприємстві; – система фінансових важелів

в частині його зовнішнього регулювання.

Ми вважаємо, що ці дослідники дещо звужують поняття державного регулювання фінансової діяльності підприємства, адже нормативно-правове регулювання є лише одним із напрямів державного регулювання. Також у даному підході чітко не виділяється державний контроль фінансової діяльності підприємства, а державний контроль, як і державне регулювання, є важливими функціями державного управління.

Отже, ми вбачаємо за доцільне складники механізму фінансового управління «система регулювання фінансової діяльності підприємства» (І.О. Бланк) та «зовнішнє регулювання» (М.М. Бердар) скорегувати та представити так:

Екзогенні складники:

1. Державне управління фінансовою діяльністю підприємств:

1.1. правове забезпечення – міжнародні правові акти, Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти (укази і розпорядження Президента України; постанови і розпорядження уряду України; накази, інструкції, положення міністерств, державних служб, агентств, комітетів тощо; рішення і постанови органів місцевого самоврядування та ін.), які регулюють фінансову діяльність підприємств;

1.2. державний контроль – забезпечує дотримання законів та інших нормативно-правових актів, які регулюють фінансову діяльність підприємств;

1.3. державне регулювання – сукупність цілеспрямованих форм, методів і напрямів впливу, що застосовуються органами державного управління для впорядкування фінансових відносин у країні з метою стабілізації і пристосування існуючої фінансової системи до умов, що змінюються. Також це основи державної політики, яка регулює фінансову діяльність підприємств за такими напрямками: інвестиційна політика, податкова політика, цінова політика, амортизаційна політика тощо.

2. Ринковий механізм регулювання фінансової діяльності підприємств – попит і пропозиція на фінансовому ринку формують рівень цін и

Рис. 1. Складники механізму фінансового управління підприємством за І.О. Бланком [8, с. 21–23]

котирувань за окремими фінансовими інструментами, визначають доступність кредитних ресурсів у національній та іноземній валюті, формують систему ліквідності окремих грошових і фондових інструментів, які використовуються підприємством у процесі своєї фінансової діяльності [2, с. 23].

Аналіз різних підходів до класифікації структурних елементів механізму фінансового управління підприємством дає підстави запропонувати його вдосконалення через виділення екзогенних та ендогенних складників (рис. 2).

Висновки з даного дослідження. Таким чином, механізм фінансового управління підприємством є ключовим складником у системі управління підприємством, який забезпечує його ефективну діяльність та розвиток в сучасному ринковому середовищі.

Аналіз сутності та змісту поняття «механізм фінансового управління підприємством» показав, що дана тематика має міждисциплінарний характер (є предметом дослідження економістів, менеджерів, правників тощо) та потребує подальшого науково-теоретичного обґрунтування й осмислення, насамперед уточнення та вдосконалення понятійно-категоріального апарату. Особливо це стосується щодо співставлення механізму фінансового управління підприємством із поняттям «фінансовий механізм підприємства».

Рис. 2. Удосконалений механізм фінансового управління підприємством

Джерело: розроблено авторами

Вивчення класифікацій структури механізму фінансового управління підприємством дає підстави стверджувати, що серед учених у сфері фінансів розповсюдженим є поділ їх на фінансові методи, фінансові важелі та забезпечення (правове, нормативне, інформаційне тощо).

Теоретичний аналіз основних видів забезпечення механізму фінансового управління

Екзогенна підсистема включає такі складники: державне управління фінансовою діяльністю (правове забезпечення, державний контроль, державне регулювання) та ринкове регулювання фінансової діяльності. Ендогенна підсистема складається з фінансових методів, фінансових важелів, нормативного забезпечення, організаційного забезпечення та інформаційного забезпечення.

підприємством дав змогу виявити, що багатьма науковцями не враховується організаційне забезпечення, тому у дослідженні обґрунтовується використання організаційного забезпечення (процес створення та функціонування фінансових інституцій на підприємстві) у системі механізму фінансового управління підприємством.

Також, спираючись на системний підхід, авторами запропоновано вдосконалений механізм фінансового управління підприємством, який складається з двох взаємопов'язаних підсистем (екзогенної та ендогенної).

Список використаних джерел:

1. Ковалюк О.М. Методологічні основи фінансового механізму. *Фінанси України*. 2003. № 4. С. 51–59.
2. Фінанси : навчальний посібник / І.В. Журавльова та ін. ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І.В. Журавльової. Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 330 с.
3. Крамаренко Г.О., Чорна О.Є. Фінансовий менеджмент : підручник. Київ : ЦУЛ, 2009. 520 с.
4. Бердар М.М. Фінанси підприємств : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2010. 352 с.
5. Фінансовий менеджмент : підручник / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. Київ : КНЕУ, 2005. 535 с.
6. Фінансовий менеджмент : підручник / В.П. Мартиненко та ін. ; за заг. ред. Т.А. Говорушко. Львів : Магнолія – 2006, 2014. 344 с.
7. Непочатенко О.О., Мельничук Н.Ю. Фінанси підприємств : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 504 с.
8. Бланк І.А. Финансовый менеджмент : учебный курс. Киев : Эльга, Ника-Центр, 2005. 656 с.
9. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / Т.В. Момот та ін. ; за ред. Т.В. Момот. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 712 с.
10. Карасьова І.М., Рєвякіна М.А. Финансовый менеджмент : учебное пособие / под ред Ю.П. Анискина. Москва : Омега-Л, 2006. 335 с.
11. Бурмистрова Л.М. Финансы организаций (предприятий) : учебное пособие. Москва : ИНФРА-М, 2009. 240 с.
12. Чернопяттов А.М. Функционирование финансового механизма предприятия : учебное пособие. Москва : Советская типография, 2012. 270 с.
13. Бурденюк Т., Свірський В. Теоретичні засади фінансового механізму. *Економічний аналіз*. 2012. Вип. 10. Ч. 2. С. 201–205.

References:

1. Kovalyuk O.M. (2003) Metodolohichni osnovy finansovoho mekhanizmu [Methodological basis of the financial mechanism]. *Finansy Ukrayiny*. no. 4. pp. 51-59.

2. Zhuravl'ova I.V. (ed.) (2017) *Finansy* [Finance]. Kharkiv : KhNEU im. S. Kuznetsya. (in Ukrainian)
3. Kramarenko H.O., Chorna O.Ye. (2009) *Finansovyy menedzhment* [Financial management]. Kyiv: TsUL. (in Ukrainian)
4. Berdar M.M. (2010) *Finansy pidpryyemstv* [Business Finance]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury. (in Ukrainian)
5. Poddyer'ohin A.M. (ed.) (2005) *Finansovyy menedzhment* [Financial management]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian)
6. Hovorushko T.A. (ed.) (2014) *Finansovyy menedzhment* [Financial management]. L'viv «Mahnoliya 2006». (in Ukrainian)
7. Nepochatenko O.O., Mel'nychuk N.Yu. (2013) *Finansy pidpryyemstv* [Business Finance]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury. (in Ukrainian)
8. Blank Y. A. (2005) *Fynansovyy menedzhment* [Financial management]. Kyev :El'ha, Nyka – Tsentr. (in Ukrainian)
9. Momot T.V. (2011) *Finansovyy menedzhment* [Financial management]. Kyiv: Tsentr uchbovoyi literatury. (in Ukrainian)
10. Karas'ova Y.M., Revyakyna M.A. (2006) *Fynansovyy menedzhment* [Financial management]. Moskva: Omeha-L. (in Russian)
11. Burmystrova L.M. (2009) *Fynansy orhanyzatsyy (predpryyatyy)* [Finances of organizations (enterprises)]. Moskva: YNFRA-M. (in Russian)
12. Chernopyatov A.M. (2012) *Funktsyonyrovanye fynansovoho mekhanyzma predpryyatyya* [The functioning of the financial mechanism of the enterprise]. Moskva: Yzdatel'stvo Sovetskaya typohrafiya. (in Russian)
13. Burdenyuk T., Svirs'ky V. (2012) Teoretychni zasady finansovoho mekhanizmu [Theoretical principles of the financial mechanism]. *Ekonomichnyy analiz*. 2012 rik. vol. 10. ch. 2. pp. 201-205.